

Poslanici podržavaju normalizaciju

Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) organizovao je 3. decembra 2021. godine u Brezovici na Kosovu još jedan okrugli sto za sadašnje i bivše poslanike Srbije i Kosova. Učesnici su razgovarali o načinima kako da poslanici da podrže dijalog i spreče incidente. Okrugli sto je deo većeg projekta o normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije koji je podržan od strane i sprovodi u saradnji sa Saveznim ministarstvom spoljnih poslova Švajcarske (FDFA). Izveštaj ne predstavlja nužno stavove pojedinačnih učesnika, CIG-a ili FDFA, ali odlikava diskusiju u celini.

Preporuke i zaključci

- **Politički lideri treba da posmatraju postizanje „mirovnog sporazuma“ kao deo svog nasleđa.** Čini se da pitanje kakvo će im biti nasleđe nakon odlaska sa vlasti trenutno nije važno političkim liderima. Oni su uglavnom fokusirani na pobedu na izborima. Međutim, oni bi ipak trebali da uzmu u obzir i sopstveno nasleđe kada pregovaraju. Da bi postigli sporazum, lideri bi prvo trebalo da počnu sa ublažavanjem ustaljenog narativa. Novi narativ bi trebao da istakne da bi Srbi i Albanci jedni drugima mogli da budu koristan „resurs“, a ne pretnja. Drugim rečima, Srbija i Kosovo bi mogli da počnu da gledaju jedni na druge kao na potencijalne partnere, a ne kao na trajne neprijatelje. Stoga bi diskurs trebalo više da se fokusira na ekonomsku i socijalnu saradnju, a manje na etnička i teritorijalna pitanja. Mnogi učesnici su bili optimisti u pogledu sporazuma o normalizaciji.
- **Kosovo i Srbija treba da posmatraju dijalog u Briselu kao priliku, a ne kao teret.** Obe strane vide dijalog kao proces koji pruža više rizika nego mogućnosti. Oni moraju da promene pristup i da vide dijalog kao priliku. Promena pristupa je isto odgovornost političara. Lideri ne bi trebalo da koriste „protivljenje građana dijalogu“ kao izgovor da izbegavaju preduzimanje smelijih koraka. Fokus dijaloga takođe treba da bude manje fokusiran na „poboljšanje onoga što je prošlost, a više na poboljšanje budućnosti“. Srbiji i Kosovu je potreban „sporazum o budućnosti, a ne o prošlosti“. Strane treba da se prvo dogovore o svojim budućim odnosima, što je preduslov za racionalnije suočavanje sa prošlošću. Beograd i Priština imaju različite perspektive oko dijaloga: dok Beograd na njega gleda kao na nastavak starog dijaloga, Priština ga vidi samo kao proces koji je vezan za priznanje. Strane treba ponekad da pokušaju da vide proces očima drugih. Mada je u redu da obe strane teže maksimumu svojih zahteva, one bi trebale da istraže i zašto druga strana insistira na drugačijem ishodu.
- **Strane bi trebalo da rade unošenju logike oko rešenja koje predstavlja pobedu za obe.** Mirovni proces može uspeti samo ako ima logiku u kojoj će svi dobiti. Strane treba da istraže kako da izgrade proces zasnovan na takvoj logici, koji su neophodni kompromisi i koji su verovatni ishodi od kojih će svi biti na dobitku. Srbi i Albanci moraju da se angažuju

kako bi razumeli dijalog na isti način. Jedan od učesnika je rekao da oni ne mogu da predvide elemente sporazuma, ali da mogu da rade na tome. Narativ o dijalogu takođe treba da prođe kroz određene modifikacije: strane treba da se dogovore oko narativa, zatim da ga koordiniraju i sinhronizuju. Poruka treba da bude da se taj dijalog nije nametnut stranama, već da su obe zainteresovane za ovaj mehanizam kako bi rešile svoje sporove. Obe strane treba da razumeju perspektivu one druge: Beograd treba da uvidi zašto je Kosovu potrebno priznanje, dok Kosovu potrebno da vidi zašto je Srbiji teško da ga prizna i zašto su kosovski Srbi treba da imaju određena prava. Jedan od učesnika je istakao da sporazum treba da bude zaključen između dve nezavisne države i da ne ostavlja otvorena pitanja. Čak i ako sporazum ne uključuje formalno priznanje, on bi zahtevao promenu Ustava Srbije. Ali prvo, strane treba da se dogovore oko cilja dijaloga, a zatim i o putu kako do njega doći. Jedan od učesnika je predložio da cilj procesa treba formulisati u pravcu funkcionalnog modaliteta postojanja dva nezavisna entiteta. Drugi učesnik je rekao da bi strane mogle da se angažuju u mnogim oblastima koje nisu toliko osetljive, sve dok priznanje ne bude moguće. „Manji sporazumi ne moraju da budu taoci velikog sporazuma.“

- **Regionalna saradnja bi mogla da pomogne u rešavanju bilateralnih sporova.** Pozitivna „nuspojava“ inicijative Otvoreni Balkan mogla bi da bude rešavanje niza bilateralnih sporova između Kosova i Srbije, kao što, između ostalog, slobodno kretanje ljudi i robe, trgovina i pitanje diploma i stručnih kvalifikacija. Inicijativa bi takođe mogla da posluži kao poluga za stvaranje boljih izgleda za preduzetnike i proizvođače kroz širenje tržišta i mogućnosti koje takav proces nudi. Jedan od učesnika je naveo da bi vlade takođe trebalo da poštuju Vašingtonski sporazum i da ga implementiraju, jer bi poboljšao ekonomske odnose.
- **Dijalog i dogovori treba da budu zasnovani na jednakosti i reciprocitetu.** Jedan od učesnika sa Kosova je rekao da sporazumi u Briselu treba da budu zasnovani na ravnopravnosti. „Kosovo više ne bi trebalo da bude obeleženo fusnotom. Mnogi od učesnika su rekli da su strane ravnopravne u dijalogu, ali da Kosovo ima „neravnopravan status“ na drugim forumima, ali da to nije krivica Srbije. „Ne možete kriviti Srbiju zašto Kosovo nije u UN“. Drugi učesnik je istakao da postoji potreba da se artikuliše činjenica da bi eventualni sporazum koristio svakoj strani.
- **Rizik od eskalacije će biti prisutan sve dok spor ostane nerešen.** Srbi i Albanci bi trebali da rade više na „promociji mira, a manje na promociji patriotizma“. Situacija bi uvek mogla da eskalira, jer su sporovi utemeljeni u etničkim okvirima. Jedan od učesnika je rekao da strane treba da se pozabave problemima pre nego što prerastu u krizu, kao što je pitanje registarskih tablica, i da sprovedu dogovoreno. Nesprovođenje hrani nepoverenje i šalje poruku da budući sporazumi možda neće biti sprovedeni čak ni kada budu potpisani i ratifikovani.
- **Nepoverenje nije prepreka, već suprotstavljeni interesi.** Nepoverenje nije toliko problem za dijalog, koliko različiti i često suprotstavljeni interesi i ciljevi. Stav Kosova je da „treba da ide za sto, da brani svoju poziciju i da da sve od sebe da postigne svoje ciljeve“. Ali Srbija ima drugačije ciljeve. Učesnik je rekao da dok Kosovo očekuje sporazum čiji je fokus na međusobnom priznanju, dok Srbija očekuje sporazum bez priznanja. Pomirenje

ovih pozicija je „skoro nemoguće“. Drugi govornik je rekao da bi sveobuhvatni sporazum mogao da dođe u fazama, uključujući priznanje Srbije u završnoj fazi, priznanje od strane zemalja koje nisu priznale EU i pronalaženje modaliteta za Asocijaciju/Zajednicu opština sa srpskom većinom.

- **Kompromisi potrebni u svakom koraku. Šta je kompromis?** Uzimajući za primer tok okruglog stola, jedan od učesnika je rekao da bi kompromis bio da srpski učesnici „ne bi trebalo da koriste izraz Kosovo i Metohija, već samo Kosovo, a da albanski učesnici ne koriste Republiku Kosovo, već Kosovo“. On je dodao da „Kosovo nije deo Srbije, već zemlja koju Srbija ne priznaje“. Kompromis je odustajanje od nekih maksimalističkih pozicija i iznalazjenje rešenja koja su dobra za sve građane. Sporazum bez priznanja mogao bi da premosti jaz između dve pozicije. To bi bila neka vrsta rešenja gde bi obe strane nešto dobile i izgubile: Kosovo ne bi dobilo priznanje, ali bi otvorilo put za svoju buduću integraciju u međunarodnu zajednicu, dok bi Srbija morala da izbací Kosovo iz svog ustava, ali ne bi morala ga formalno prizna. Pobjeda za obe strane bi bila da ta što bi i Kosovo i Srbija brže krenuli ka članstvu u EU. Ipak, najveće je pitanje da li strane žele sporazum! Ako je odgovor da, biće fleksibilne sa svojim maksimalističkim pozicijama. Ako je odgovor ne, oni će zadržati svoje maksimalističke pozicije i nastaviće da blokiraju pregovore. Praktične koristi za Srbiju bile bi ubrzanje njene integracije u EU, povećanje trgovine sa Kosovom i uvođenje Kosova u Otvoreni Balkan. Praktične koristi za Kosovo bile bi vizna liberalizacija, nova priznanja i priznanja od strane četiri članice NATO koje trenutno ne priznaju Kosovo. Međutim, izgleda da „zamrznuti konflikt sasvim odgovara liderima Srbije i Kosova“.
- **Probleme treba rešiti pre nego što eskaliraju.** U dijalogu je na početku postignut značajan napredak, strane su postigle niz sporazuma, a bilo je i očekivanja da će doći do konačnog dogovora. Tada su strane manje oklevale nego sada. Priština nije morala da šalje policiju na sever u vezi registarskih tablica. Da li je to urađeno samo zarad predizborne kampanje? Ako jeste, onda je to bio jalov pokušaj, rekao je jedan od učesnika. Strane treba da razgovaraju, čak i bez određene agende, samo da bi relaksirale svoje odnose. Prijateljski odnosi stvaraju nove mogućnosti, olakšavajući time rešavanje sporova. Stranama je potrebna bolja komunikacija, možda uspostavljanje „stalne linije“ između dve vlade. Jedan od učesnika je rekao da bi Srpska lista mogla da posluži kao most između Beograda i Prištine. Probleme treba rešavati „za stolom, a ne na ulici“. Učesnik je takođe predložio više bilateralnih zvaničnih poseta zvaničnika Kosova i Srbije.

Mnogi od učesnika su naglasili da društva žele stabilnost i da će stoga podržati sporazum. Kada političari kažu da su društva protiv sporazuma, to je samo njihov izgovor „da ne rade ništa“. Jedan od učesnika je rekao da bi neposredni cilj dijaloga trebalo da bude „relaksacija odnosa između dva entiteta“. Učesnici su prepoznali da je poslednjih godina mnogo postignuto, iako možda nije zadovoljavajuće. Mnogi su sugerisali da bi Priština i Beograd trebalo da rešavaju svoje sporove više „putem demokratskih pristupa“, a ne na „onih zasnovanih na etničkoj pripadnosti“.

Učesnici

Abecednim redom

Gresa Baftiu, saradnica na Kosovu, Savet za inkluzivno upravljanje
Balša Božović, bivši poslanik u Skupštini Srbije
Sadri Ferati, bivši poslanik u Skupštini Kosova, Demokratski savez Kosova
Dubravka Filipovski, poslanica u Skupštini Srbije, Srpska napredna stranka
Shpetim Gashi, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Dukagjin Gorani, bivši poslanik u Skupštini Kosova; analitičar
Dalibor Jevtić, potpredsednik, Srpska lista
Dubravka Kralj, poslanica u Skupštini Srbije, Socijalistička partija Srbije
Pauline Menthonnex, zamenica ambasadora, Ambasada Švajcarske na Kosovu
Ljubiša Mijačić, analitičar
Besian Mustafa, poslanik u Skupštini Kosova, Demokratski savez Kosova
Igor Novakovic, saradnik u Srbiji, Savet za inkluzivno upravljanje
Zoran Ostojić, bivši poslanik u Skupštini Srbije
Fitore Pacolli, poslanica u Skupštini Kosova, Pokret Samoopredeljenje
Zenun Pajaziti, bivši poslanik u Skupštini Kosova; član predsedništva, Demokratska partija Kosova
Snežana Paunović, poslanica u Skupštini Srbije, Socijalistička partija Srbije
Nenad Radosavljević, bivši poslanik u Skupštini Kosova
Alex Roinishvili Grigorev, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Xhelal Svecla, bivši poslanik u Skupštini Kosova; ministar unutrašnjih poslova Kosova
Visar Ymeri, bivši poslanik u Skupštini Kosova; analitičar